

24.2.2005

**Oikeusministeriön suositus kielitaidon huomioon ottamisesta työhönotossa valtion viranomaisissa ja tuomioistuimissa**

Voimassa 24.2.2005 lukien toistaiseksi  
Jakelu Ministeriöt, oikeuskanslerinvirasto, tuomioistuimet ja oikeusministeriön hallinnonalan virastot ja laitokset

**Johdanto**

Kielilain mukaan oikeusministeriö seuraa lain täytäntöönpanoa ja soveltamista sekä antaa suosituksia kansalliskieliä koskevaan lainsäädäntöön liittyvissä kysymyksissä. Oikeusministeriö suosittelee, että valtion viranomaisissa ja tuomioistuimissa otettaisiin huomioon seuraavaa:

Kielilaissa säädetään yksityisten kielellisistä oikeuksista ja viranomaisten velvollisuuksista toteuttaa nämä oikeudet käytännössä. Lain tavoitteena on turvata suomen- ja ruotsinkielisen väestön mahdollisuus elää täysipainoista elämää omalla kielellään.

Julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta annetussa laissa säädetään virkamiehiltä vaadittavasta kielitaidosta ja kielitaidon osoittamisesta sekä viranomaisen velvollisuudesta huolehtia siitä, että henkilöstöllä on työtehtävien edellyttämä kielitaito. Viranomaisen on huolehdittava henkilöstön kielitaidon jatkuvasta ylläpidosta ja lisäksi palvelukseen otettaessa varmistauduttava siitä, että henkilöllä on työtehtävien edellyttämä kielitaito.

Tämä suositus kielitaidon huomioimisesta työhönotossa koskee valtion viranomaisia ja tuomioistuimia. Se on ennen kaikkea tarkoitettu henkilöille, jotka vastaavat työhönotosta ja työpaikkailmoituksista. Suosituksessa esitellään ensiksi lyhyesti kielilakia, jonka jälkeen käsitellään henkilöstön kielitaidon varmistamista julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta annetun lain 1–6 §:n pohjalta. Lopuksi käsitellään työpaikkailmoitusten sisältöä riippuen muun muassa kelpoisuusvaatimuksista ja viranomaisen kielellisestä asemasta, sekä työpaikkailmoitusten julkistamista.

**1. Kielelliset perusoikeudet on turvattava – kielilaki**

Kielilaki (423/2003) on yleislaki, jossa säädetään yksilön kielellisistä oikeuksista ja viranomaisten velvollisuuksista toteuttaa nämä oikeudet. Kielilaki täsmentää perustuslain 17 §:ssä turvattuja kielellisiä perusoikeuksia ja sen tarkoituksena on muun muassa taata jokaisen oikeus käyttää omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia, tuomioistuimissa ja muussa viranomaisessa ilman, että henkilön tarvitsee erikseen vedota oikeuksiinsa (2 § 2 mom.).

Kielilakia sovelletaan tuomioistuimissa ja muissa valtion viranomaisissa, kunnallisissa viranomaisissa, itsenäisissä julkisoikeudellisissa laitoksissa sekä eduskunnan virastoissa ja tasavallan presidentin kansliassa, jollei erikseen toisin säädetä (3 §).

Kielilaki määrittelee kunnat ja valtion viranomaiset joko yksi- tai kaksikielisiksi (5–6 §). Kaikki valtion keskushallintoviranomaiset ovat aina kaksikielisiä. Sen sijaan niiden alue- ja paikallishallinnon yksiköt ovat yksikielisiä, jos niiden virka-alueeseen kuuluu vain samankielisiä kuntia. Esimerkiksi Verohallitus keskushallintoviranomaisena on kaksikielinen, sen alueyksiköistä Savo-Karjalan verovirasto yksi- eli suomenkielinen ja Lounais-Suomen verovirasto kaksikielinen. Samoin esimerkiksi Itä-Suomen lääninhallitus on yksikielinen ja Länsi-Suomen lääninhallitus kaksikielinen. Viranomainen voi kuitenkin antaa parempaa kielellistä palvelua kuin kielilaisissa edellytetään.

## **2. Viranomaisen on velvollinen varmistamaan kielitaidon – laki julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta**

Julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta annetussa laissa (424/2003) (jota usein kutsutaan *kielitaitolaiksi*) säädetään viranomaisen velvollisuudesta huolehtia siitä, että sillä on valmiudet suoriutua kielilain ja siihen liittyvän, kansalliskieliä koskevan lainsäädännön mukaisista tehtävistään, sekä kielitaitoa koskevien kelpoisuusvaatimusten asettamisesta ja kielitutkinnoista.

Valtioneuvoston asetus suomen ja ruotsin kielen taidon osoittamisesta valtionhallinnossa (481/2003) täydentää lakia.

Julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta annettua lakia sovelletaan valtion viranomaisissa, kunnallisissa viranomaisissa, itsenäisissä julkisoikeudellisissa laitoksissa, eduskunnan virastoissa sekä tasavallan presidentin kansliassa. Yliopistoihin, ammattikorkeakouluihin ja muihin oppilaitoksiin sovelletaan, mitä 2–4 ja 8 §:ssä säädetään.

Laki koskee vakituisia, määräaikaisia ja työsopimussuhteessa olevia virkamiehiä. Se koskee myös muita kieliä, ei pelkästään suomea ja ruotsia.

Julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta annetussa laissa korostuu ennen kaikkea *tosiasiallisen kielitaidon* ja sen ylläpidon merkitys kielellisten perusoikeuksien turvaamiseksi. Laissa tehdään selkeä ero kielitaitoa koskevien kelpoisuusvaatimusten ja muun kielitaidon välillä.

### **2.1 Viranomaisen on huolehdittava henkilöstön kielitaidosta**

Julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta annetun lain 2 §:n mukaan viranomaisen on *koulutusta järjestämällä ja muilla henkilöstöpoliittisilla toimilla* huolehdittava siitä, että sen henkilöstöllä on riittävä kielitaito viranomaisen tehtävien hoitamiseksi kielilaisissa ja muussa lainsäädännössä asetettujen vaatimusten mukaisesti.

Viranomaisen on näin ollen velvollinen huolehtimaan henkilöstönsä kielitaidon jatkuvasta ylläpidosta esimerkiksi järjestämällä kielikoulutusta. Myös työnjako- ja työaikajärjestelyillä voidaan varmistaa kielellisten palvelujen saatavuus.

## 2.2 Kielitaidosta varmistuminen palvelukseen otettaessa

Julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta annetun lain 3 §:n mukaan viranomaisen on virkaa täytettäessä ja muuhun palvelussuhteeseen otettaessa varmistauduttava siitä, että palvelukseen otettavalla on työtehtävien edellyttämä kielitaito. Käytännössä tämä merkitsee, että viranomaisen on selvitettävä jo ennen palvelukseen ottamista, minkä kielen tai kielten taitoa ja tasoa tehtävä edellyttää. Lisäksi työhaastattelun yhteydessä voidaan selvittää hakijan tosiasiallinen kielitaito esimerkiksi keskustelun ja/tai kirjallisen tehtävän avulla ko. kielellä.

## 2.3 Kielitaitoa koskevien kelpoisuusvaatimusten asettaminen

Kielitaitoa koskevien kelpoisuusvaatimusten asettamisesta säädetään julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta annetun lain 5 §:ssä, jonka mukaan

- voidaan vain *lailla* taikka *lain nojalla* valtioneuvoston tai asianomaisen ministeriön asetuksella asettaa valtion viranomaisten henkilöstölle kielitaitoa koskevia kelpoisuusvaatimuksia, jos kielitaitoa koskevia kelpoisuusvaatimuksia pidetään asianmukaisina

(esimerkiksi ministeriöiden ja keskusvirastojen eräille korkeimmille virkamiehille on asetettu kielitaitoa koskevia kelpoisuusvaatimuksia)

- on *aina säädettävä* suomen ja ruotsin kielen taitoa koskevista kelpoisuusvaatimuksista jos henkilöstön tehtäviin kuuluu yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien kannalta merkittävää julkisen vallan käyttöä

(esimerkiksi poliisimiesten kielitaitoa koskevista kelpoisuusvaatimuksista on säädetty poliisin hallinnosta annetussa asetuksessa 158/1996, sellaisena kuin se on valtioneuvoston asetuksessa 286/2004)

Lisäksi säädetään, että *kunnallisten viranomaisten* henkilöstön kielitaitoa koskevia kelpoisuusvaatimuksia, voidaan asettaa kuntalain (365/1995) mukaisessa järjestyksessä, jos niistä ei lailla tai lain nojalla säädetä. Samoin itsenäiset julkisoikeudelliset laitokset voivat itse vahvistaa henkilöstön kielitaitoa koskevia kelpoisuusvaatimuksia, jos niistä lailla tai lain nojalla ei säädetä.

## 2.4 Kielitaitoa koskevista vaatimuksista ilmoittaminen

Julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta annetun lain 4 §:n mukaan työpaikkailmoituksissa on mainittava kielitaitoa koskevista vaatimuksista ja toiveista, eli

- **kelpoisuusvaatimuksista**
- **työtehtävien käytännössä edellyttämästä kielitaidosta tai eduksi luettavasta kielitaidosta**

Ilmaisu *kelpoisuusvaatimus* (joskus myös *kelpoisuusehto*) viittaa aina *laissa tai asetuksessa säädettyyn* kelpoisuusvaatimukseen. Ilmaisua ei tule käyttää silloin, kun kysymyksessä on sääntelemätön, eri työtehtävissä tosiasiaassa tarvittava tai eduksi luettava kielitaito.

Käytettäessä ilmaisua *edellyttää* on paikkailmoituksesta selkeästi käytävä ilmi, ettei kysymys ole säädetystä kelpoisuusvaatimuksesta vaan *käytännössä edellyttämistä* kielitaidosta.

Tällä säännöksellä varmistetaan muun muassa, että työnantaja etukäteen selvittää yhtäältä, onko tehtävää varten asetettu kielitaitoa koskevia kelpoisuusvaatimuksia, toisaalta minkä kielten ja minkä tason kielitaitoa tehtävä tosiasiallisesti vaatii sekä lisäksi mahdollisesti eduksi luettavan kielitaidon ja kielitaidon tason.

Säännös koskee tehtävästä riippuen niin suomen kuin ruotsin kieliä samoin kuin muitakin kieliä.

## 2.5 Valtion henkilöstön suomen ja ruotsin kielen taitoa koskevat kelpoisuusvaatimukset

Valtion henkilöstön suomen ja ruotsin kielen taitoa koskevista kelpoisuusvaatimuksista säädetään julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta annetun lain 6 §:ssä.

Valtion henkilöstöltä, jolta edellytetään säädettyinä kelpoisuusvaatimuksena korkeakoulututkinto, vaaditaan

- **kaksikielisessä viranomaisessa** (mm. ministeriöt ja keskusvirastot) viranomaisen virka-alueen väestön enemmistön kielen erinomaista suullista ja kirjallista taitoa sekä toisen kielen tyydyttävää suullista ja kirjallista taitoa
- **yksikielisessä viranomaisessa** viranomaisen virka-alueen väestön enemmistön kielen erinomaista suullista ja kirjallista taitoa sekä toisen kielen tyydyttävää ymmärtämisen taitoa

Kielitaito joka ylittää tehtävästä säädetyn kielitaidon vähimmäisvaatimuksen voidaan lukea hakijan eduksi.

Vain erityisestä syystä valtioneuvosto voi myöntää kielitaitoa koskevista kelpoisuusvaatimuksesta erivapauden (9 §).

*Tuomarin* virkaan vaadittavista kielitaitoa koskevista kelpoisuusvaatimuksista säädetään tuomareiden nimittämisestä annetussa laissa (205/2000).

*Upseerin* virkaan vaadittavista suomen ja ruotsin kielen taitoa koskevista kelpoisuusvaatimuksista säädetään valtioneuvoston asetuksella (9/2004).

Lisäksi asetuksin on asetettu hallinnonalakohtaisia kielitaitoa koskevia kelpoisuusvaatimuksia, joita ei tarkemmin käsitellä tässä yleisessä suosituksessa.

### 3. Kielitaito työpaikkailmoituksissa

Koska palvelukseen otettaessa työnantajan on varmistauduttava siitä, että hakijalla on työtehtävien edellyttämä kielitaito työpaikkailmoituksen on oltava asianmukaisesti laadittu.

#### 3.1 Työpaikkailmoitusteksti – malliesimerkkejä

Seuraavassa annetaan muutama ehdotus työpaikkailmoitustekstiksi kun kelpoisuusvaatimuksena on korkeakoulututkinto ja viranomaisen on kaksikielinen taikka yksikielinen sekä silloin kun käytännössä edellytetään määrättyä koulutusta, taitoa ja kokemusta mutta siitä ei ole säädetty. Ilmoituksessa mainitut kielet vaihtelevat virka-alueen kielellisestä asemasta riippuen (kielilain 5–6 §).

##### 3.1.1 Kelpoisuusvaatimuksena korkeakoulututkinto – kaksikielinen viranomaisen

**Malliesimerkki työpaikkailmoitustekstistä kun virka-alueen enemmistön kieli on suomi:**

*”Viran kelpoisuusvaatimuksena on x korkeakoulututkinto ja suomen kielen erinomainen suullinen ja kirjallinen taito sekä ruotsin kielen tyydyttävä suullinen ja kirjallinen taito.”*

Yllä olevan malliesimerkin loppuosa voidaan vaihtoehtoisesti korvata tekstillä ”...ja julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta annetun lain (424/2003) 6 §:n 1 momentin mukainen suomen ja ruotsin kielen taito.”

**Malliesimerkki työpaikkailmoitustekstistä kun virka-alueen enemmistön kieli on ruotsi:**

*”Viran kelpoisuusvaatimuksena on x korkeakoulututkinto ja ruotsin kielen erinomainen suullinen ja kirjallinen taito sekä suomen kielen tyydyttävä suullinen ja kirjallinen taito.”*

Yllä olevan malliesimerkin loppuosa voidaan vaihtoehtoisesti korvata tekstillä ”...ja julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta annetun lain (424/2003) 6 §:n 1 momentin mukainen suomen ja ruotsin kielen taito.”

##### 3.1.2 Kelpoisuusvaatimuksena korkeakoulututkinto – yksikielinen viranomaisen

**Malliesimerkki työpaikkailmoitustekstistä kun virka-alueen kieli on joko suomi tai ruotsi :**

*”Viran kelpoisuusvaatimuksena on x korkeakoulututkinto ja viranomaisen kielen erinomainen suullinen ja kirjallinen taito sekä toisen kielen tyydyttävä ymmärtämisen taito.”*

Edellisellä sivulla olevan malliesimerkin loppuosa voidaan vaihtoehtoisesti korvata tekstillä ”...ja julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta annetun lain (424/2003) 6 §:n 1 momentin mukainen suomen ja ruotsin kielen taito.”

### **3.1.3 Kelpoisuusvaatimuksena korkeakoulututkinto ja lisäksi käytännössä edellyttämä kielitaito taikka eduksi luettava muu kielitaito**

#### **Malliesimerkki työpaikkailmoitustekstistä kun virka-alueen enemmistön kieli on suomi:**

*”Viran kelpoisuusvaatimuksena on x korkeakoulututkinto ja suomen kielen erinomainen suullinen ja kirjallinen taito sekä ruotsin kielen tyydyttävä suullinen ja kirjallinen taito.”*

*Lisäksi esim.:*

*Käytännössä edellytetään x kielen hyvää suullista taitoa./ Muu kielitaito luetaan eduksi./  
Lisäksi tehtävässä tarvitaan x kielen taito. /Edellytettyä parempi ruotsin kielen taito luetaan eduksi./Sujuva ruotsin kielen taito luetaan eduksi.*

Yllä olevan malliesimerkin ensimmäisen lauseen loppuosa voidaan vaihtoehtoisesti korvata tekstillä ”...ja julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta annetun lain (424/2003) 6 §:n 1 momentin mukainen suomen ja ruotsin kielen taito.”

#### **Malliesimerkki työpaikkailmoitustekstistä kun virka-alueen enemmistön kieli on ruotsi:**

*”Viran kelpoisuusvaatimuksena on x korkeakoulututkinto ja ruotsin kielen erinomainen suullinen ja kirjallinen taito sekä suomen kielen tyydyttävä suullinen ja kirjallinen taito.”*

*Lisäksi esim.:*

*Käytännössä edellyttämä x kielen hyvää suullista taitoa./ Muu kielitaito luetaan eduksi./  
Lisäksi tehtävässä tarvitaan x kielen taito./ Edellytettyä parempi suomen kielen taito luetaan eduksi./Sujuva suomen kielen taito luetaan eduksi.*

Edellä olevan malliesimerkin ensimmäisen lauseen loppuosa voidaan vaihtoehtoisesti korvata tekstillä ”...ja julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta annetun lain (424/2003) 6 §:n 1 momentin mukainen suomen ja ruotsin kielen taito.”

Työpaikkailmoitustekstin tavoitteena on, että hakija suoraan ilmoituksesta ymmärtää mitkä tehtävän kelpoisuusvaatimukset ovat, minkälaista ja minkä tasoista kielitaitoa käytännössä edellytetään tai minkä tasoinen kielitaito luetaan eduksi. Siksi seuraavanlaisia ilmaisuja ei suositella: ”säädetty kielitaito”, ”valittavalta edellytetään tehtävien vaatimaa kielitaitoa”, ”virkamiehiltä vaadittavaa kotimaisten kielten taitoa”, ”säädettyä kotimaisten kielten taitoa”, ”kielitaidosta on säädetty erikseen”.

### 3.1.4 Käytännössä edellytetään määrättyä koulutusta, kielitaitoa ja kokemusta

Myös silloin kun kelpoisuusvaatimuksia ei ole säädetty, on työpaikkailmoituksessa kerrottava minkälaista kielitaitoa käytännössä edellytetään tai luetaan eduksi palvelukseen otettaessa. Nämä toiveet hakijan kielitaidosta eivät ole velvoittavia, kuten silloin kun kelpoisuusvaatimuksesta on säädetty.

#### Malliesimerkki työpaikkailmoitustekstistä kun käytännössä edellytetään x kielitaitoa:

*”Parhaimmat edellytykset viran hoitamiseksi antaa x tai y tutkinto sekä vähintään suomen kielen erinomainen suullinen ja kirjallinen taito sekä ruotsin kielen tyydyttävä suullinen ja kirjallinen taito. Muu kielitaito luetaan eduksi”*

#### Muita sopivia ilmaisuja kun säädettyjä kielitaitoa koskevia kelpoisuusvaatimuksia ei ole

- *Parhaimmat valmiudet tehtävän menestykselliseen hoitamiseen antavat tehtävään sopiva korkeakoulututkinto sekä perehtyneisyys viran tehtäväalaaan. Tehtävässä tarvitaan erinomaista x suullista ja kirjallista taitoa sekä hyvää suullista y kielen taitoa. Muu kielitaito luetaan eduksi.*
- *Arvostamme tehtävään sopivaa ylempää korkeakoulututkintoa sekä sujuvaa kotimaisten kielten ja englannin kielen taitoa.*
- *Viran menestyksellisen hoitamisen kannalta on eduksi x korkeakoulututkinto ja alan koulutus sekä toimialan tuntemus. Valittavalta edellytetään tehtävien vaatima erinomaista kirjallista ja suullista y kielen taito sekä z kielen tyydyttävä suullista ja kirjallista taitoa.*
- *Parhaimmat valmiudet tehtävän hoitamiseen antaa...*
- *Tehtävien menestyksellinen hoitaminen edellyttää kuitenkin käytännössä...*
- *Hakijoilta toivotaan...*
- *Tehtävien hoitamisessa tarvitaan sekä suomen että ruotsin kielen hyvää (erinomaista, tyydyttävää) taitoa.*

#### 4. Työpaikkailmoituksen julkistaminen

Viranomaisen valitsee itse työpaikkailmoitusten julkistamiskanavat. Kaksikielinen viranomaisen on kuitenkin velvollinen huolehtimaan siitä, että ilmoitukset tasavertaisesti tavoittavat sekä suomen- että ruotsinkielisen väestön (kielilain 32 §:n 3 mom.).

Jos viranomaisen esimerkiksi ilmoittaa suomenkielisessä *sanomalehdessä* virasta, jonka tehtävien hoidossa tarvitaan ruotsin kielen taitoa (laissa säädetty, edellytetään käytännössä, luetaan eduksi), tulee ilmoitus julkaista samanaikaisesti ruotsinkielisessä päivälehdessä.

Jos työpaikkailmoitus julkaistaan viranomaisen *verkkosivuilla*, sen tulee olla verkossakin samanaikaisesti luettavissa molemmilla kielillä.

Maininta "*Annonen kan läsas på svenska på X:s webbsidor*" suomenkielisen sanomalehden ilmoituksessa, jota ei ole julkaistu ruotsinkielisessä sanomalehdessä, ei oikeusministeriön käsityksen mukaan ole kielilain mukaista tiedottamista molemmilla kansalliskielillä, koska se edellyttää että ruotsinkielinen henkilö lukee suomenkielisiä lehtiä.

Työpaikkailmoitustekstiä laatiessa ja julkistamiskanavaa valittaessa käyttäjälähtöisyys on hyvä lähtökohta. Hakijan oikeusturvan kannalta on tärkeää, että työpaikkailmoitus on selkeä. Hakijan on ymmärrettävä ilmoituksesta mitä virkaan vaaditaan, mitä käytännössä edellytetään ja mitä lisäksi toivotaan, eli minkälaisia tietoja ja taitoja tarvitaan kyseessä olevassa työtehtävässä.